

УДК 687.31

**УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ ФАРБУВАННЯ ТА ХУДОЖНЬОГО
ОЗДОБЛЕННЯ ТКАНИН**

А. ОРІХОВСЬКА, А. БАБИЧ, В. КЕРНЕСИ

Київський національний університет технологій та дизайну

Фарбування (відбілювання) та художнє оздоблення полотна – давня традиція українського народу. Як засвідчують вітчизняні і зарубіжні джерела [1], фарбовані (вибілені) тканини та розписні узори на ній відомі ще в докиївській Русі.

У середньовіччі не можна було знайти родину, в якій би не захоплювалися мистецтвом розпису по тканині. Нею окантовували сорочки, рушники, хустини тощо. Все це вимагало великої кількості барвників для створення фарб і згодом виробів. Виготовляли фарби (лучки) в домашніх умовах, відшуковуючи природні рослинні і мінеральні барвники. В літописах збереглося чимало стародавніх рецептів від наших предків за допомогою яких можна отримати найкращі кольорові відтінки на полотні, нитках, шкірі, вовні отриманих з природних інгредієнтів.

Традиційно барвники виготовляли з багатьох компонентів живої природи – кори дерев, листя, коріння, плодів та квітів. Для кожного окремого випадку були свої терміни збору і заготівлі сировини, суворий режим дозування, чітка технологія заварювання. Наші предки вважали, що фази місяця впливають на збір барвникового зілля. Наприклад, материнку й мокринку, з яких готували червону фарбу, збирали лише вдосвіта, на день Луки (5 травня). При цьому зривати рослину треба було не голіруч, а в рукавицях, щоб при фарбуванні не з'явилися плями на полотні. Практично з кожної бадилинки, що росте на полі чи в саду, можна було отримати барвник.

Особливо поширеним серед українських селян був коричневий колір. Ним фарбували вовняні вироби, переважно свити. Для цієї мети заготовляли кору верби, крушини, дуба, берези, листя та шкаралупу волоського горіха, вижятий сік хмелю, латаття, лушпиння цибулі. Нерідко майстри вдавалися й до комбінування, щоб отримати потрібний відтінок. Настій з кори вільхи давав коричневий колір, а в поєднанні з березовим листям набував жовтуватих тонів. У такий спосіб добували оранжеві та чорні барвники. У повсякденній праці використовували також ягоди крушини та бузини, інших дикоростучих кущів.

Червоний – один із основних кольорів у різнобарв'ї кольорів України. Звичайно, червоний барвник здобували із перестиглих плодів жостеру, материнки та листя дикої яблуні. Цю суміш товкли в ступі, додавши трохи води та під гнітом вичавлювали червону фарбу. Для цього також широко використовували черевця-яєчка кошенілі воскової, які збирали на корінцях лісової суниці. Червець сушили в печі, терли на порошок та розводили водою. Пряжу чи тканину, фарбовану таким барвником, важко було сплутати з

іншою. Вона була досить яскравою і довго зберігала колір. Виготовлення червоної фарби із червця було відомо ще з часів Київської Русі.

Усі барвники для стійкості закріплювали природними кислотами – оцтом або овочевими розсолами з капусти, буряків, огірків, а також сироваткою і сіллю.

Рослинні фарби та тканини з натуральних волокон мають цілий ряд переваг: вони природніші у своєму кольоруванні, м'якість тонів надає виробу естетичної і художньої привабливості, значно довше зберігається колір.

Однак час не стоїть на місці, людство розвивається, а з ним розвивається й індустрія даючи людині сучасні тканини, фарби та техніки розпису тканин. Розвиток індустрії – явище позитивне, якщо воно не заперечує досвіду попередніх поколінь. Тільки в синтезі традицій та інновацій можна досягти прогресу.[2]

Головною вимогою до якості сучасних тканин для розпису є їх волокнистий склад та наявність гладенької поверхні (щоб гарно вбиралась резервуюча суміш). Батик, як вид розпису тканин, можливо виконати на тканині будь-якого походження, проте краще, якщо вона складатиметься з натуральних волокон. На тканинах, що містять штучні або синтетичні волокна, фарби погано закріплюються або не закріплюються зовсім. Для початку краще використовувати тонкі бавовняні тканини батист або шифон. Біле полотно, ситець, бязь використовуються для гарячого і вузликового батіку. Батик на натуральному шовку потребує високої кваліфікації майстрині. Шовкові тканини різняться за властивостями, а тому по-різному піддаються розпису. Тонкий шовк - креп-шифон ідеальний для початківців і особливо підходить для контурного розпису. Фарба на ці тканини лягає рівно і добре розтікається. Більш щільні тканини креп-сатин, крепдешин і креп-жоржет – теж підходять для роботи в техніці нанесення контурів, оскільки на них швидше ніж на щільних шовках закріплюються роздільні лінії. Розпочинаючи роботу, особливо на великій площині, насамперед потрібно зробити пробне нанесення резерву і переконались у позитивному результаті.[3]

Отже, для створення шедевру можна працювати у різних техніках, мати різні матеріали та фарби. Головне те, щоб традиції українського народу не зникали, а передавались наступним поколінням митців.

Література

1. Історія розвитку художнього розпису тканин [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11264>
2. Традиції розпису тканин [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://pti.kiev.ua/mizhpredmet/mizhchicla/159-davni-ukrayinski-tradiciji-farbuwannja-tkanin.htm>
3. Розпис в техніці батік [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>